

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi,
Türk Uygarlığı Araştırma ve Uygulama Merkezi Başkanlığı'na,

Başkanlığınız bünyesinde ve sorumluluğum altında yürütülen “*Müntehabâtü't-Tevârih (Târihlerden Seçmeler) Tercümesi (Farsça; Yazarı: Muhammed Hakîm Han)*” adlı projemizin çeviri kısmı, 2016 yılı Eylül ayı sonu itibâriyle Başkanlığınız bünyesinde 30 Eylül 2016 tarihine kadar aylık-ücretli olarak çalışan Dayan KAMALİ tarafından tamamlanmış, bu ham çeviri, redaksiyonunun yapıp kitap hâline dönüştürülmesi için proje yöneticisi olmam hasebiyle tarafıma teslim edilmiştir. Çevirilen eserin Türkçe metni yaklaşık 500 sayfadır. Bu mikdarın 300 sayfalık bir kısmının redaksiyonu tarafımdan şu an itibâriyle tamamlanmış olup geriye kalan 200 sayfalık kısmın redaksiyonu ise sürmektedir. Büyük bir ihtimalle 2017 Ocak ayı ortasına veya sonuna kadar redaksiyon süreci tamamlanacaktır.

Proje çerçevesinde tercümesi yapılan eser, isminden de anlaşılacağı üzere, muhtelif devlet ve hânedanların târihlerini konu edinmektedir. Eserin orijinali iki cilt olup peygamberler târihi, antik dönem Pers hânedanları, Keyânîler Aşkânîler, Sâsânîler, Avrupa ve Çin hânedanları, Dört Halîfe Dönemi, Emevîler, Abbâsîler, muhtelif İslâmî hânedanlar, Saffârîler, Sâmânîler, Selçuklular, Hârezmşahlar, Cengiz-oğulları, Timurlular ve Bâbü devleti, Şeybânî ve Astarhan hânedânı, Mangıtlar (Buhara Hanlığı-Emirliği) ve Ming hânedânı (Hokand Hanlığı) gibi çok çeşitli devlet, millet ve hânedan hakkında mâlumat ihtivâ etmektedir. Biz, projemize eserde haklarında bilgi verilen Türk asıllı devletleri ve hânedanları dâhil ettik. Dolayısıyla doğrudan Türk târihini ilgilendirmeyen bölümleri çeviri dışında tuttuk; başka bir ifâdeyle önceliği kendi tarihimize âit kısımlara vermeyi tercih ettik.

Projemizin hedefini daha önce şu cümlelerle ortaya koymuştuk: Târih araştırmalarının temelini ana kaynakların oluşturur. Bunlara *târihin birinci elden kaynakları* da denmektedir. Üniversitemizin de bulunduğu Türkistan coğrafyasının târihi ise, bugüne kadar ağırlıklı olarak ya Rusça çalışmalara veyâ Rusça'ya çevrilmiş mahallî kaynaklara dayandırılmıştır. Türkistan üzerinde iki yüz yılı aşkın bir süredir çıkarları bulunan Rusya'da yapılan çalışmaların söz konusu çıkarların gölgesinde gerçekleştirildiği, bugün ciddî olarak tartışılmaktadır. Başka bir deyişle, Rus araştırmacıların, üzerinde çalıştıkları ana kaynakları Rus çıkarları doğrultusunda değerlendirdikleri düşünülmektedir. Bu sebeple içinde Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ve hatta Afganistan ve Tacikistan'ın da bulunduğu ve bizim bir bütün olarak Türkistan olarak isimlendirmeyi uygun bulduğumuz bu coğrafyanın târihini doğrudan kendi aslî kaynaklarına dayanarak ortaya koymak artık kaçınılmaz hâle gelmiştir. Bu kaynakların mühim bir kısmının Arapça veyâ Farsça olarak kaleme alındıkları ve mahallî dillerde yazılan eserlerin bu bakımdan yetersiz olduğu bilinen bir gerçektir. Bugün Türkistan târihi üzerinde çalışan uzmanlar arasında bu dilleri bilenlerin sayılarının çok az olduğu da yine bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla Türkistan coğrafyasının târihini tam olarak ortaya koyabilmek için Arapça veyâ Farsça yazılmış eserlerin Türk dillerine kazandırılması öncelikli hedef olmalıdır.

Çevirisi tamamlanan ve redaksiyon çalışmalarının da kısa bir süre içinde tamamlanacağı projemize konu eserin Türk târihiyle ilgili kısımlarının Türkçeye kazandırılarak umûmî Türk târihçilerinin istifâdelerine sunulacak hâle getirilmiş olması, öngörülen hedefe doğru atılmış adımlardan biri olarak görülmelidir. Çevirisi sunulan metnin dikkatlice okunması durumunda, Türkistan'da Timur sonrası ortaya çıkan devletlerin ve hânedanların içinde buldukları siyâsî durum açıkça görülecektir. Eser, bilhassa Çarlık Rusyası'nın Türkistan'a yönelik istilâsını tamamladığı yıllar olan 19. yüzyılın son çeyreğine kadar Umûmî Türkistan'ın nasıl kaotik bir süreçten geçtiğini de ortaya koymaktadır. Hanlıkların ve hâdendanların sürekli birbirlerinin topraklarına saldırıp ne tür soygun ve kırgınlara sebep oldukları; aynı hanlık veyâ emirlik içindeki vâli pozisyonunda bulunan vilâyet yöneticilerinin *han*, *emîr* veyâ *sultan* sıfatlarıyla nasıl birbirlerinin boğazlarına sarıldıkları acıklı birer ibret levhası olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, böyle bir tablonun Umûmî Türkistan'ın kolonileştirilmesine âdetâ dâvetiye çıkardığı söylenebilir. Üstelik yazarımız Muhammed Hakîm Han'ın, eserinde sunduğu bilgilerin bilhassa 19. yüzyıla ilgili kısımlarının bizzat müşâhidi olması, birçok hâdisenin ise bizzat içinde yer alması, verilen bilgilerin ehemmiyetini daha da artırmaktadır.

Bu sebeplerle eserin baskısının da yapılmasıyla Türk târihi araştırmalarına mühim bir kaynak sunulmuş olacaktır.

Projemizin son hâli ile ilgili durumu saygılarımızla bilgilerinize arz ederiz. 15.12.2016

Prof. Dr. Fahri UNAN

Proje Yürütücüsü